

Szent László ábrázolásai középkori falképfestészetünkben

A közelmúlt feltárásai

■ Szent László (1046–1095) magyar király alakját megjelenítő középkori falfestészeti emlékeink jellemzően három fő csoportra oszthatók. Közülük a legjelentősebb és a legtöbb emlékekkel bíró a kerlési csatát (cserhalmi ütközet, 1068) bemutató, több jelenetre tagolt legendaciklus. A másik a három magyar szent királyt együtt megjelenítő ábrázolások csoportja, mint például a pelsőci (Plešivec), vagy a magyarremetei (Remetea) református templom falképei, de ismerünk több, a diadalív béléletében a királyt önmagában megjelenítő ábrázolást is, például a ragályi református templomban. Harmadikként pedig azt a képtípust érdemes megemlíteni, amelyen Szent László a tró-

noló Szűz Mária előtt hódol. Ennek egyik példája Feketeadó (Чорнотисів), a másik Baktalórántháza katolikus templomában található. Kiváló hazai és külföldi szakemberek – történészek, egyháztörténészek és művészettörténészek – elemezték nemzeti szentünk jelentőségét és művészeti alkotásokban való megjelenését. Közülük – a teljesség igénye nélkül – Jánó Mihály, Jékely Zsombor, Klaniczay Gábor, László Gyula, Lukács Zsuzsa, Marosi Ernő, Szilárdfy Zoltán, Veszprémy László és Wehli Tünde, a külföldiek sorában Vasile Drăguț, Vlasta Dvořáková, Ivan Gerat, Dana Jenei és Dragos Gh. Năstăsoiu tanulmányai emelendők ki. Külön említeném meg Kerny Terézia

**Szent László és
Szent István király.
Református templom,
szentély, déli
homlokzat, párkány
alatt, Pelsőc
(Plešivec, Szlovákia) /
Kings St. Ladislaus and
St. Steven. Sanctuary,
below the south front
moulding, Calvinist
Church, Pelsőc
(Plešivec, Slovakia)
[1370–1380] *al fresco,
restaurálatlan /
al fresco, unrestored***

(1957–2015) művészettörténész életművét, aki Szent László századokon átívelő kultuszának, ábrázolási típusainak és azok változásainak legalaposabb ismerője volt. E tudósok mellett lehet-e újat mondani a témában? Talán igen, mivel a 14–15. században rendkívül népszerű freskók az utána következő évszázadokban kivétel nélkül elfedésre kerültek, levakolták, lemeszelték őket, ezért a közelmúlt restauratori kutatásai és helyreállításai során végzett megfigyeléseinknek köszönhetően új adatokkal járulhatunk hozzá a korábban összefoglalt ismeretekhez. Szent királyunkat ábrázoló falképfestészeti emlékeink felfedezése és feltárása a 19. század közepén indult el. A bántornyai (Turnišče) és a zsegrai (Zehra) Szent László-legenda-ábrázolást 1874-ben Rómer Flóris (1815–1889) régész, művészettörténész mutatta be középkori falképfestészetünkről írt nagyszabású művében (*Régi falképek Magyarországon*. Budapest, 1874). Ezt követően a 19. század utolsó két évtizedében különösen Huszka József (1854–1934), Nagy Gézával (1855–1915) közösen végzett feltárásai hoztak rendkívül jelentős eredményeket. Ekkor tárták fel a bögozi (Mugeni), erdőfülei (Filia), homoródszentmártoni (Martiniș), maksai

(Moacșa), sepsibesenyoői (Pădureni), sepsikilyéni (Chilieni) és székelyderzsi (Dârjiu) ciklusokat. Majd a Felvidéken is előkerültek a kerlési csatát bemutató freskók, melyek közül a gömörákosit (Rákoš) 1906-ban Gróh István (1867–1936) tárta fel és restaurálta. Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés (1920) utáni időszak szellemi légköre az ország elcsatolt területeit magába foglaló utódállamokban nem kedvezett nemzeti emlékeink további feltárásának. Újabb lendületet az 1960-as, 1970-es években vett a kutatás, amikor a szlovák műemléki hivatal által végzett középkoritemplom-helyreállítások során több jelentős emlék vált ismertté. Közülük talán a legjelentősebb a kakaslovnici (Vel'ká Lomnica), Alexandriai Szent Katalin tiszteletére szentelt templom sekrestyéjében került felszínre. Erdély középkori falképeinek kutatása az 1990-es évek közepétől vehetett újabb lendületet, így a restauratori beavatkozások során sok addig ismeretlen, Szent Lászlót ábrázoló freskó került elő, vagy a régebben feltárt emlék restaurálása történt meg.

Rövid összefoglalóban nem vállalkozhatok az emléktanyag részletes bemutatására, csupán azokat a

Magyar szent királyok. Református templom, szentély, északkeleti fal, Magyarremete (Remetea, Románia) / Hungarian holy kings. Sanctuary, north-eastern wall, Calvinist Church, Magyarremete (Remetea, Romania)

14. század vége, al fresco; feltárás: 1927, Pozsonyi Jenő; tisztítás, konzerválás, restaurálás: 2002–2012, Lángi József és B. Juhász Györgyi / late 14th c., al fresco; uncovered 1927 by Jenő Pozsonyi; cleaned, conserved, restored 2002–2012 by József Lángi and Györgyi B. Juhász

példákat ismertetem, melyek még kevésbé épültek be a köztudatba, illetve amelyeknél azonos műhely több alkotásának összevetésére nyílik lehetőség.

Ma már meghaladottnak tűnik az a korábbi vélekedés, miszerint a Szent László-legenda-ábrázolások az ország peremterületeire, határőrvidékeire jellemző

Fotó: Tarbay Annamária

alkotások. E vidékeken a történelmi események miatt ugyan nagyobb számban maradtak fenn, de mára az ország belső területein, sőt Szlavóniában is több ciklus, vagy annak töredéke vált ismertté a műemléki helyreállításoknak köszönhetően. Jelentős felfedezésnek tekintjük a Zala megyei Túrje premontrei templomának déli mellékhajójában a déli falon, az ablakok alatti zónában feltárt ciklust. Itt a 18. század közepén elbontott déli mellékszentély diadalívétől indul és az ablakok alatti sávban folytatódik a Szent László-legenda, tehát nem az általánosan jellemző, megszőkott északi – ablak nélküli – falon jelenítették meg! Ezért itt keletről nyugatra haladva követik egymást a jelenetek. A képmezőt fekete, okker- és vörös színű egyszerű szalagkeret és vonalazás veszi körül. E keretezés sajátosságos, mivel a pihenési jelenet egyes részei e kereten kívülre kerültek, illetve a háromkaréjos végződésű felszentelési keresztek is félig kilógnak belőle. A képszalag hossza 775 centiméter, magassága 173 centiméter, ornamentális díszítményt a felszentelési kereszten kívül nem alkalmazott a festő. Az első három jelenet szinte eggyé olvad. A kivonulás, az üldözés és a csatajelenet egy képpé sűrűsödik. A Váradot szimbolizáló soktornyú épület kapuján lánzdásával és íjjal felszerelt láncvértes katonák kísérik a fehér lovon vágató, lovagi fegyverzetet viselő szent királyt. Kaftánt és kun süveget visel a barna lovon menekülő, lányt rabló kun vitéz, oldalán hatalmas fekete tegez lóg. Az elrabolt lány alakja a többi szereplőhöz képest aránytalanul kicsi. A kun harcos újat megfeszíti, akárcsak az előtte szürke lovakon menekülő kun vitézek. A következő jelenet a kun lerántása. Ezt a ritkán ábrázolt jelenetet az ismert ciklusok közül csupán Zsegrán és Bántornyán festették meg! Az ezt követő két jelenet – melyek a feltárt töredékek alapján a birkózással, illetve a kun megölésével azonosíthatók –, sajnos, az 1741-ben megnagyobbított ablak,

Szent László. Református templom, diadalív-bélet, déli pillér, Ragály / St. Ladislav. Chancel arch, southern pillar, Calvinist Church, Ragály, Hungary

15. század eleje, al fresco; feltárás, konzerválás: 2005, Tarbay Annamária / early 15th c., al fresco; uncovered, conserved 2005 by Annamária Tarbay

illetve az 1760 körül másodlagosan ide elhelyezett késő gótikus szentségtartó fülke beépítése során jelentősen károsodott. Az utolsó jelenet a pihenés, ahol a fekvő, szakáll nélkül ábrázolt, tehát ifjúként megjelölt király lehajtja fejét a lány ölébe. Rendkívül furcsa az is, ahogy a pihenő lovak a kép keretezésén kívül állnak, kantárukat a Szent Lászlónak árnyat adó fa – képerketen túlnyúló – ágához kötötték ki.

A falkép festését *al fresco* technikával kezdte el a mester, de *al secco* fejezte be, így ma kevésbé színes a felület, mint amilyen eredeti állapotában lehetett. Sajnos az épület állagának romlása és a 17–20. századi beavatkozások miatt a falkép sérülékenyebb, al *secco* befejezett felszíne nagymértékben károsodott. Ennek következtében ma színópiaként áll előttünk a mű, ez az oka annak, hogy az arcoknak csupán a körvonalai maradtak meg, a szemek, orrok, ajkak szinte nyomtalanul eltűntek. A mester minden szabad felület kitöltésére törekedett. Dús lombkoronájú fákkal, lándzsákkal és repülő nyílvevesszőkkel fedte el a nagyobb üres részeket. Érdekes még, hogy – két kivételtől eltekintve – került az egymást takaró figurák ábrázolását.

A Türrjén feltárt legenda sok részletében eltér a megszokott ábrázolásoktól. Nem az ország peremterületén található és nem plébániatemplomban, hanem egy szerzetesi közösség megrendelésére készült. Ez pedig ugyanaz a premontrei rend, amelynek ócsai templomában szintén fennmaradt egy korai ciklusként számontartott töredékes legendaábrázolás. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt feltételezzük,

hogy a premontrei renden belül Szent László tisztelete nagyobb hangsúlyt kapott, hiszen magyarországi első monostorukat Nagyvárad mellett alapították (Váradhegyfok, 1130), ahol a kialakuló kultusz és az annak következtében megjelenő képi ábrázolások elsődlegesen hatottak. Így talán nem túl merész feltételezés, hogy a ciklus elterjesztésében szerepe lehetett a rendnek. Ahogy már említettük, Türrjén szokatlan a

**Szent László, Szent László-legenda – üldözés (részlet).
Premontrei templom, déli mellékhajó, déli fal, Türrje /
St. Ladislas. The Legend of St. Ladislas: Chasing (detail).
Southern side aisle, southern wall,
Premonstratensian Church, Türrje, Hungary**

14. század első harmada, al fresco indítva, al secco befejezve; felfedezés: 1987; feltárás: 1996, Lángi József; restaurálás: 2000–2001, Lángi József és B. Juhász Györgyi / first third of 14th c., started al fresco, finished al secco; revealed 1987; uncovered 1996 by József Lángi; restored 2000–2001 by József Lángi and Györgyi B. Juhász

Fotó: Lángi József

**Szent László-legenda
– csata. Premontrei
templom, déli
mellékhajó, déli fal,
Türje / The Legend
of St. Ladislav: Battle.
Southern side aisle,
southern wall,
Premonstratensian
Church, Türje, Hungary**

*14. század
első harmada,
al fresco indítva,
al secco befejezve /
first third of 14th c.,
started al fresco,
finished al secco*

Fotó: Lángi József

ciklus déli falra való elhelyezése. Az általánosan elterjedt jelenetekből – váradi kivonulás, csata, üldözés, birkózás, a kun megölése és pihenés – álló ciklus itt kiegészül a már említett lerántási jelenettel. Egyedülálló Szent László nyugati típusú lovagi fegyverzetben való megjelenítése. Láncvért fedi testét, melyet térd- és könyökvédő egészít ki, a vértet hosszú, bő fegyvering takarja, a sarkantyú nagy korongban végződik. Példa nélküli, hogy az üldözési és a lerántási jelenetben a király arca nem látható, mert fejét zárt csöbörsisak fedi. Csak a pihenésjeleneten látszik Szent László hosszú hajjal övezett, szakálltalan arca. Legkülönösebb viszont, hogy dicsfény egyik esetben sem övezi a szent fejét! A fegyverzet a 13. század végi nyugati lovagok felszerelésével egyezik meg, mely a hazai emlékegyben a *Képes Krónika* (1360 körül, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 404) rozgonyi csatát (1312) ábrázoló miniatúráján (69 r.) megfestett, küzdő Károly Róbert király viseletével vethető össze leginkább. Legjelentősebb eltérés, hogy ott a király nem bő fegyveringet, hanem rövidebb, vastagabb fegyver-

inget visel. A viselet kapcsán végezni meg kell említeni, hogy a türjei falképen a fegyverzetből hiányzik a pajzs, ami akkoriban fontos védőeszköz volt, és ami a legtöbb legendaábrázoláson szerepel. A ciklus további különlegessége, hogy a hatalmas méretű felszentelési keresztet „beleszórták” a képszalagba, csupán alsó harmaduk nyúlik ki a keretezés alá. Általános jellemzőjük, hogy széles vörös sáv keretezi őket, melyet ugyanilyen színű gyöngysormotívum övez. A keresztet furcsa elhelyezésénél talán sokkal jelentősebb momentum viszont, hogy alattuk kétsoros minuszkulás feliratokat is feltártunk. Sajnos, kopottság miatt – mi restaurátorok – képtelenek vagyunk a feloldásukra, pedig tartalmuk rendkívül fontos lehet, mivel az ismert ciklusokon szövegek a legkritikább esetben jelennek meg, és azok is egy-egy szóra korlátozódnak! A türjei ciklus datálásához nincsenek történeti forrásaink, de festéstechnikája és stílárisszói alapján a korai ábrázolások közé soroljuk, véleményünk szerint a 14. század első harmadában keletkezett.

Szent László-legenda – lerántás. Premontreai templom, déli mellékhajó, déli fal, Tüskegy / The Legend of St. Ladislaus: The Girl Dragging down the Cuman Warrior from his Horse. Southern side aisle, southern wall, Premonstratensian Church, Tüskegy, Hungary
14. század első harmada, al fresco indítva, al secco befejezve / first third of 14th c., started al fresco, finished al secco

Topográfiai elhelyezkedése miatt különösen fontos a következő két emlék. Az elmúlt évtized horvátországi műemlék-helyreállításai során több jelentős középkori falkép került feltárássra. Témánk szempontjából a Szlavóniában található újhelyszentpéteri (Novo Mjesto) római katolikus templom hajójának északi és a velikei (Velika) ferences templom homlokzatán feltárt töredékek hívják fel a figyelmet arra, hogy a középkori Magyar Királyság délkeleti területein is számíthatunk hasonló emlékek felbukkanására. Újhelyszentpéteren bizonyos, hogy a legenda üldözési jelenetéről van szó. Itt ugyan kisebb szívetek értel-

mezhetők csak, de mivel a visszafelé nyilazó, menekülő kun és a mögötte ülő, íjat bal kezével tartó lány is fennmaradt, nem kétséges, hogy a ciklus részletéről van szó. Jellegetes elem a lovak lába alatt fekvő elesett harcosok vérző teste, vagy levágott feje is. Velikén még nehezebben értelmezhető a részlet, mivel itt több más falképtöredék mellett, csupán egy kisebb fragmentum maradt ránk, amelyen balról jobbra vágató, visszafelé nyilazó, csúcsos süvegű lovasok csoportja látható. Legalább öt figura és három ló értelmezhető az egykori képszalagból, melynek folytatását egy nagy méretű újkori ablak nyitásával sajnos meg-

semmisítették. Mindennek ellenére Szent László-legendáján kívül más témájú ábrázoláson nehezen tudunk elképzelni hasonló szereplőket. A falkép – stílárís

jegyeli alapján – a 14. század második felében keletkezhetett.

Erdélyben, szász erődtemplomokban is egyre gyakrabban kerülnek felszínre Szent László-ábrázolások. Az eceli (Aţel) evangélikus templom szentélyének északi, egykor homlokzati falán festették meg a legendát. E freskó sajnálatosan az időjárás viszontagságai, majd a szentély és a sekrestye 1499-ben történt átalakítása miatt jelentősen károsodott. Itt az 575 plusz 60 centiméter hosszú képszalag csupán három jelenetre tagolódik. Képmzője nincs megosztva, a jelenetek nyugatról keletre haladva követik egymást: az üldözés, a birkózás és a kun megölése, de ez utóbbit már részben takarja a 15. század végi falazat. Itt a ciklus szűkszáví, tömör megfogalmazásáról van szó. Hiányzik a sokszereplős csatajelenet, és a Váradról történő elindulást sem festették meg. Az üldözési jelenet legépebb részlete a reflexíjjal hátrafelé nyilazó kun, illetve Szent László erősen stilizált lova, de hiányzik az elrabolt lány. Az arcok, karakterek vagy a datálást segítő viselet ma már nem ismerhetők fel, mivel a mély tónusú, türkizkék színű háttér előtt csupán a figurák világos, lekopott lenyomata maradt meg. A birkózási jelenetben jobbra áll László király, aki szorosan markolja a csúcsos süvegű kun vitézt. E süveg és Szent László nimbusszal koronázott feje kilóg a képkeretből. A kun mögött áll az annak Achilles-inára lesújtó lány, kinek termete a két hősnél némileg kisebb. A kun megölésénél is a hagyományos komponálási megoldást alkalmazta a festő: a térdelő kun hajába kapaszkodik a lovagkirály, míg a bal oldalon álló, előrehajoló lány lesújt rá. E kép különlegessége, hogy itt a kerten kívül ábrázolt stilizált felhőmotívumból egy kar nyúlik alá, és tartja Szent László koronáját – minden bizonnyal Szent László angyalok általi koronázására

Szent László-legenda – üldözés (töredék).

Római katolikus templom, hajó, északi fal, Újhelyszentpéter (Novo Mjesto, Horvátország) / The Legend of St. Ladislav: Chasing (fragment). Aisle, northern wall, Roman Catholic Church, Újhelyszentpéter (Novo Mjesto, Croatia)

14. század második fele, 15. század eleje (?), al fresco; feltárás: cca. 2006, Ivan Srša / second half of 14th c., early 15th c. (?), al fresco; uncovered ca. 2006 by Ivan Srša

Szent László-legendája – birkózás és a kun megölése. Evangélikus templom, hajó, északi fal, legfelső regiszter, Szászivánfalva (Ighișu Nou, Románia) / The Legend of St. Ladislaus: Wrestling and Killing the Cuman Warrior. Aisle, northern wall, uppermost register, Lutheran Church, Szászivánfalva (Ighișu Nou, Romania)

15. század eleje, al fresco; restaurálás: ca. 2010–2016, Kiss Lóránd és Pál Péter vezette restaurátorcsoport / early 15th c., al fresco; restored ca. 2010–2016 by a group of restorers headed by Lóránd Kiss and Péter Pál

utalva. Ecelen kívül az utóbbi évek rendkívül jelentős felfedezése volt a szászivánfalvai (Ighișu Nou) evangélikus templom falképeinek kutatása és feltárása. A Kiss Lóránd és Pál Péter vezette restaurátorcsoport a hajó északi falán három regiszterben festett, alul két női szent mártíriumának jeleneteit, felettük pedig a

Szent László-legendája hatalmas képszalagját tárták fel. Ugyan ez a képmező károsodott leginkább, mégis jól azonosítható a sziklás tájban megjelenített ciklus legtöbb eleme. Nem maradt fenn a kivonulás, viszont a szent király alakja az üldözési jelenetben azonosítható. Markáns elemként jelenik meg az Árpád-ház

Fotó: Lángi József

**Szent László-legendája – pihenés. Evangélikus templom, hajó, északi fal, legfelső regiszter, Szászivánfalva /
The Legend of St. Ladislav: Rest. Aisle, northern wall, uppermost register, Lutheran Church, Szászivánfalva (Ighiu Nou, Romania)**
15. század eleje, al fresco / early 15th c., al fresco

Fotó: Lángi József

Szent László.
Evangelikus templom,
szentély, déli fal,
ülőkülke hátfala,
Somogyom
(Șmig, Románia) /
St. Ladislás. Sanctuary,
southern wall, back wall
of a sitting niche,
Lutheran Church,
Somogyom
(Șmig, Romania)
14. század vége –
15. század eleje,
al fresco;
2009, Kiss Lóránd /
late 14th c.,
early 15th c., al fresco;
research: 2009,
Lóránd Kiss

Fotó: Lángi József

Szent László-legendája – kivonulás és csata. Unitárius templom, hajó, északi fal, Homoródkarácsonyfalva (Crăciunel, Románia) / The Legend of St. Ladislaus: The Army Leaving the Town and Battle. Aisle, northern wall, Unitarian Church, Homoródkarácsonyfalva (Crăciunel, Romania)

14. század első harmada, al fresco; kutatás: 1997; feltárás, restaurálás: 2005–2006, Lángi József / first third of 14th c., al fresco; research: 1997; uncovered, restored 2005–2006 by József Lángi

heraldikai színeire festett tárcsapajzs és a nyeregtakaró. A király zárt vértete és fegyvertete szinte azonos a 15. század első éveiben készült *Hervoja-missale* (1406–1416) lovagábrázolásával. Értelmezhető még a birkózási jelenet, ahol csak a lábak maradtak épen, viszont jól látszik a kun horgas inára sújtó bárd. Legépebben a kun lefejezésének jelene maradt fenn. Itt Szent László a térdelő kun szakállába és hajába markol, míg a lány széles pengéjű karddal sújt le a kun nyakára. A pihenési jelenet ugyancsak károsodott. Itt is markáns heraldikai elemként jelennek meg az Árpád-ház címerének színei, viszont a szent király alakjából csupán a dicsfény maradéka látszik a lány ölében. E falképciklus különlegessége, hogy az almakeréki

(Mălâncrav) evangélikus templom szentélyét kifestő műhely alkotása.

A homoróddaróci (Drăușeni) evangélikus templom helyreállítása során, a hajó déli falán korábban már ismert, Alexandria Szent Katalin legendáját bemutató falképsorozat mellett most az északi falon is láthatóvá váltak egy nagyobb freskóciklus kisebb részletei. Annak ellenére, hogy itt még nem történt meg a teljes feltárás, a ma látható részekben lovak lába alatt elesett katonák, repülő nyílvesszők, sisakos fejek azonosíthatók, így feltételezhetően itt is egy Szent László-legendája részletei várnak feltárára. Ahogy Szászivánfalván női szentek legendájával együtt jelenítették meg a szent királyt ábrázoló ciklust, úgy ez nemcsak

Fotó: Lángi József

**Szent László-legenda
– birkózás.**
**Unitárius templom,
hajó, északi fal,
Homoródkarácsonyfalva
/ The Legend of Saint
Ladislav: Wrestling.**
**Aisle, northern wall,
Unitarian Church,
Homoródkarácsonyfalva
(Crăciunel, Romania)**
*14. század első
harmada, al fresco /
first third of 14th c.,
al fresco*

Szent László-legenda
– a kun megölése.
Unitárius templom,
hajó, északi fal,
Homoródkarácsonyfalva
/ The Legend
of Saint Ladislav:
Killing the Cuman
Warrior. Aisle,
northern wall,
Unitarian Church,
Homoródkarácsonyfalva
(Crăciunel, Romania)
14. század első
harmada, al fresco /
first third of 14th c.,
al fresco

Fotó: Lángi József

Homoróddarócon, hanem másutt is előfordul. Bögöz és Magyarremete református templomában, valamint Homoródszentmárton unitárius templomában például Antiochiai Szent Margit legendájával együtt jelenik meg.

Még két fontos Szent László-falképről kell szót ejtenünk, melyek az elmúlt évtizedben, két szász evangélikus templomban kerültek felszínre. Somogyom (Šmig) és Darlac (Dârlos) templomszentélyének ülfülkéjében magyar szent királyokat festettek meg. Mindkét esetben a fülke hátfalának bal oldalán foglal helyet a bárdot tartó Szent László. Míg Darlacon a „megszokott” módon frontális beállítású, addig Somogyomban félprofilban ábrázolták a karjaival dinamikus mozdulatot tevő figurát, kinek mellvértjén

ugyancsak hangsúlyosan jelennek meg az Árpád-ház címerének színei. Falképeink mellett néhány erdélyi szárnyas oltáron fatáblára festett Szent László-ábrázolással is találkozhatunk. Ezért talán joggal vehető fel a kérdés: mi az oka annak, hogy a szász közösségekben is ilyen intenzitással jelentkezik nemzeti szentünk kultusza? Amellett, hogy Anjou-királyaink uralkodása (1301–1395) és Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) uralkodása idején teljesedik ki a kultusz, talán összefüggésbe hozható azzal, hogy a III. Béla király kérésére, 1192-ben szentté avatott László király lett – az ugyanabban az évben általa alapított – nagyszebeni (Sibiu) prépostság patrónusa. Szembenben a 19. század végéig állt kápolnája Szent Lászlónak!

Végezetül két olyan falképcsoporra hívom fel a fi-

Szent László-legenda – a kun megölése. Református templom, hajó, déli fal, Laskod / The Legend of Saint Ladislav: Killing the Cuman Warrior. Aisle, southern wall, Calvinist Church, Laskod, Hungary
14. század első harmada, vastag, nedves mészrétegre festve / first third of 14th c., painted on thick, wet lime

Fotó: Lángi József

Szent László-legenda – üldözés. Református templom, hajó, déli fal, Laskod / The Legend of Saint Ladislav: Chasing. Aisle, southern wall, Calvinist Church, Laskod, Hungary
14. század első harmada, vastag, nedves mészrétegre festve; feltárás: 1994, G. Horváth Erzsébet; restaurálás: 1999, Seres László vezette csoport / first third of 14th c., painted on thick, wet lime; uncovered 1994 by Erzsébet G. Horváth; restored 1999 by a group headed by László Seres

Fotó: Lángi József

gyelmet, amelyek esetében egy kisebb régióban egy-egy műhely több alkotása azonosítható. Homoródkarácsonyfalva (Crăciunel) unitárius templomának északi falán 2006-ban tártunk fel egy viszonylag ép, jó megtartású ciklust, mely az északi fal teljes hosszán végigfut, és csupán az üldözési jelenet fele semmisült meg egy a 19. században nyitott ablak kialakításakor. A falkép részletes elemzésére terjedelmi okok miatt most nincs lehetőség, de azt ki kell emelnünk, hogy csak itt, illetve a gelencei (Ghelința) római katolikus templomban és a homoródszentmártoni – 19. század végén lebontott – unitárius templomban található meg az a jelenet, amely megelőzi a minden egyéb le-

gendaciklust nyitó kivonulást. Mindhárom templomban a trónuson ülő Szent László előtt egy térdelő figura jelenik meg. Különleges a pihenési jelenet is, mivel Homoródkarácsonyfalván nemcsak a lány, hanem egy tollas fűveget viselő figura is kiegészíti a kompozíciót. A homoródkarácsonyfalvai cikluson érdekes jelenség, hogy László király csak a képszalag felén visel vértet és sisakot, a birkózás és a kun megölésének jelenetében széles gallérú, hermelinbéléses vörös ruhában, szűk vörös harisnyában jelenik meg. A kompozíció alsó, geometrikus elemekből álló keretmustrája is figyelemre méltó, melyhez hasonlóval csak az 1317-re keltezett, legkorábbinak vélt kakaslovníci

Szent László-legendán találkozhatunk. Fent is különleges a széles, hullámzó szalagot imitáló keret, amelyben kis méretű mérműszerű karéjok is megjelennek. Ilyen mustrával csak a már említett gelencei és homoródszentmártoni ciklusoknál találkozhatunk, illetve a sepsibesenyoői (Pădureni) református templom töredékein, melyet – véleményem szerint – ugyan csak ez a mester alkotott. Itt ma már alig értelmezhetők a legenda maradványai, de szerencsére a 19. század végén Huszka József néprajzkutató 1:1-es léptékű pauszrajzokat és akvarellvázlatokat készített a már akkor is sérült, hiányos falképekről, így lehetőségünk van összevetni a fentebb felsorolt három művel. Korábban a gelencei freskókat a 14. század első harmadára datálta a kutatás, de én a Homoródkarácsonyfalván látható viselet miatt, korábbi leírásaimban, a keltezést későbbre helyeztem. Ma viszont – felülvizsgálva akkori nézeteimet – elfogadom a 14. század húszas-harmincas éveire való datálást.

Utolsó emlékcsoportunk egy a Felső-Tisza vidékén dolgozó műhely alkotásai közé sorolható. A csarodai és lónyai református templomot, illetve a gerényi (Горњи) görög katolikus templomot kifestő műhely két alkotásán is feltűnik a Szent László-legendá. A laskodi református templom déli falán maradt fenn az az egykor – feltehetőleg – csak három jelenetből álló ciklus, melynek ma két értelmezhető eleme látható. Nyugat felől indul a történet, ahol az üldözési jelenetből a barna lovon ülő, hátrafelé nyilazó lányrabló kun, illetve utolsó képként a kun megölése maradt fenn. Ez utóbbi jelenetben a láncvértet viselő szent király vállát hosszú vörös palást fedi, mindkét kezével a lerokkadt kun haját markolja. Az előrehajló lány pedig lesújt a kun vitéz nyakára. Nagyon hasonló pózban áll a palágykomoróci (Паладь Комарівци) református templom birkózási jelenetében a lány, aki ott bárdal sújt a kun horgas inára. A 14. század első harmadára keltezett falkép elhelyezése az eddig ismertté vált ciklusok között a legkülönlegesebb, mivel a nyugati karzat mellvédjére festették meg! Ugyan több ismert ciklus indul a nyugati falon, de karzatmellvédre festve még eddig soha nem került elő. Sajnos a 19. század végén bővítették a karzatot kelet felé, így a különleges technikával festett falkép is károsodott,

Fotós: Lángi József

Szent László-legendá – birkózás (részlet). Református templom, nyugati karzat, mellvéd, Palágykomoróc (Паладь Комарівци, Ukrajna) / The Legend of Saint Ladislav: Wrestling (detail). Western choir balcony breastwork, Calvinist Church, Palágykomoróc (Паладь Комарівци, Ukraine)

14. század első harmada, vastag, nedves mészrétegre festve; restaurálás: cca. 2006–2017, Kiss Lóránd és munkatársai / first third of 14th c., painted on thick, wet lime; restored ca. 2006–2017 by Lóránt Kiss and colleagues

dott, ma csak az üldözés- és a birkózásjelenet értelmezhető. (Nem vakolatra, hanem vastag meszelésre festették, amely ugyanúgy nedves volt a festéskor, mint a freskó vakolata. Viszont mivel rendkívül gyors munkát igényelt ez a vékony, gyorsan száradó hordozó, nagyon lineárisak a megjelenített figurák. Mindennek ellenére itt is lejátszódott a freskókötés.)

Összegezve tehát elmondhatjuk, hogy a közelmúlt műemléki, restaurátori kutatásai jelentősen gazdagították és tovább gazdagíthatják Szent László király tiszteletének, kultuszának jobb megismerését.

LÁNGI JÓZSEF
falkép-restaurátor